

DE SINT-PIETERSABDIJ EN DE SINT-BAAFSABDIJ TWEË OUDE GENTSE GEZUSTERS

De vraag luidt: "Waarom heeft de H. Amandus twee abdijen gesticht in het Gentse: Blandinium of de latere Sint-Pietersabdij en Ganda of de latere Sint-Baafsabdij?"

Ik meen het antwoord gevonden te hebben. De aanloop tot mijn antwoord laat ik, verweven in de daartoe noodzakelijke veronderstellingen, hierna volgen. Om een moeilijk vraagstuk op te lossen moet men immers meestal beginnen met een veronderstelling te maken!...

Een amman was oorspronkelijk een man, door de vorst naar de veroverde streken gezonden om de vorst aldaar te vertegenwoordigen. "A" betekent de eerste of de voorste (de voorman). Ook onze Eerste Minister is heden nog de verbindingsman tussen de Vorst en de bevolking. "Amman" is een titel uit de tijd, dat er nog geen sprake was van spelling, vandaar de dubbele "m". De man, die als de H. Amandus de geschiedenis is ingegaan, was de Amman, omstreeks 630, door koning Dagobert naar onze streken gezonden, om deze Koning alhier te vertegenwoordigen. Daar deze Christelijke Vorst zelf onderdanigheid en verantwoording verschuldigd was aan de Paus van Rome, was Amandus verplicht terzelfdertijd onze geestelijke en wereldlijke leider te worden! Indien wij het woord "bisschop" ontleden, stellen we vast, dat ook deze titel oorspronkelijk een dubbele taak behelsde. "Biss-" = twee maal en "-chop" = kop of hoofd, dus bisschop = twee maal hoofd of leider. Mogelijks was het te Mendonk, het gewezen "Memmedung", dat Amandus samen met enkele medewerkers voet aan wal zette bij zijn eerste komst naar onze streken. De "memme" was de voedster van de zuigeling. Volgens dr. M. Gysseling betekent het woord donk "zandige opduiking in moerassig terrein". Oorspronkelijk zou Mendonk aldus een zandrug in de oude waterloop de Moere (moeder) kunnen geweest zijn. Het was misschien te Sprendonk (later opgeslorpt door Mendonk) op de *spriet* grond tussen de waterlopen, dat Amandus zich heeft klem gelopen bij het *sprinten*, zodat men hem in de Moere heeft kunnen werpen. Ook het woord *versperren* kan verband hebben met de naam *Sprendonk* (*Spergedung*)! Wijze-lijk zal Amandus zich bij zijn tweede komst meer zuidwaarts gevestigd hebben, vandaar Sint-Amansberg!

De "destel" (Oostvlaams) of distel (ABN) is het uiterst hardnekkige onkruid, dat heden nog op straf van boete moet uitgeroeid worden. Destelbergen en Desteldonk zullen plaatsen geweest zijn, waar het heidens geloof, te vergelijken met de zeer taai "destel", alles overmeesterd had. Het zal de latere H. Bavo geweest zijn, die op verzoek van Amandus als een echte volksmanneling de taak tot een goed resultaat wist te brengen. Hiervan getuigen de uithoek *Sint-Kruis-Winkel* en *Lochristi*. De plaatsnamen met "lo" zijn zodanig talrijk, dat ze

Ruïnes van de St.-Baafsabdij.

ons aan iets van eerste noodwendigheid doen denken. In tijden, dat alhier enkel de mondelinge taal bestond, op een plaats, in feite niet zo ver van de taalgrens gelegen, ligt het voor de hand, dat het woord "lo" oorspronkelijk het Franstalige "l'eau" (= water) betekende. Dit wordt bevestigd door de plaatsnaam Waterloo. Ook de woorden "lozen" en "loken" wijzen in die richting. "Loken" betekent doen ontluiken of ontspringen of te voorschijn doen komen. Dit wordt geïllustreerd door het halfverheven beeldhouwwerk "de Mammelokker" aan de voet van ons Belfort. Menig dorstig, voorhistorisch mens zal op de knieën gevallen zijn en dankbaar de grond hebben gekust bij het vinden van het frisse, heldere en heilzame drinkwater, dat uit de grond *ontlook*. Van het een komt het ander. Het *Lo* zal spoedig de plaats van samenkomst geworden zijn, waar de heidense bewoners de Schepper kwamen *loven* in zijn schepping: het water (*l'eau*), het vuur, de bomen, het jaarlijks terugkerende jonge *loof*, de zon, de maan, de sterren,... Aldus zal het *Lo* de open plek in het bos geworden zijn, waarover Dr. M. Gysseling spreekt. De Christenen zullen handig gebruik gemaakt hebben van het reeds gevestigde *Lo*, om aldaar de nieuwe godsdienst te enten. Het *lof* is een katholieke eredienst om God te *loven*. Ieder *geloof* heeft onze *lotsbestemming* als thema. *Lochristi* gelegen tussen Desteldonk en Destelbergen zal wel één van onze oudste plaatsen van Christusverering zijn. Dat men voor de H. Bavo bij zijn terugkeer uit Mendonk een "cella" moest bouwen, daar waar er reeds twee abdijen zouden bestaan hebben, is slechts te begrijpen indien hij als een melaatse zou zijn teruggekeerd zodat hij het verdere leven in afzondering moest doorbrengen. Mendonk en Sprendonk zullen onder een speciaal toezicht geplaatst zijn ter bestendiging van de onderwerping. Vandaar dat ze de rang van graafschap voerden. Het gebeuren te Mendonk, de ziekte en de dood van Bavo zullen een zeer zwarte bladzijde zijn uit de geschiedenis en het heeft zeer lang geduurd vooraleer men Bavo heilig heeft verklaard! Dit alles zal echter geleid hebben tot hetgeen volgt...

Op een mooie lentedag van "het jaar stillekens" zal Amandus dan met al zijn reeds tamelijk talrijk geworden volgelingen samengekomen zijn op de Kalanberg, om hen in twee groepen te verelen. Zij die zich geroepen voelden tot een geestelijk leven, zijn met het kruis voorop en onder leiding van Johannes de berg verder opgetrokken, om zich aldaar "te blenden" of "te blinden". "Blenden" of "blinden" betekent: van ieder uitzicht beroven. Zij hebben zich, aanvankelijk geestelijk en naderhand daadwerkelijk (door zich met blinde muren te omgeven) van ieder uitzicht op het wereldlijk gebeuren beroofd, door aldaar teruggetrokken in de grote stilte van afzondering, gebed en eenvoud, zich nog enkel aan God te wijden. Blandinium was gesticht en de berg van de geblinddoekten kreeg de naam van Blandijnberg!

Blandinium, dat waren zij die verondersteld waren maagdelijk *blank* te zijn gelijk een *blanco* blad. Zij, die dat stille leven niet hebben kunnen volhouden en op wie aldus een blaam rustte zullen de berg afgezakt zijn tot de plaats waar

later het "Bläomstraetje" is ontstaan en dat nog later de Jeruzalemstraat is geworden. Een dergelijk straatje herkennen we in het Berouw, aan de noord-oostengrens van het gewezen Karthuizerklooster van het Meerhem. "Kattenberg" betekent in tegenstelling tot "Blandijnberg" voorzeker de ideale uitkijkpost. De kat zet zich immers instinctief steeds op de meest strategische plek, in het vooruitzicht een prooi in het vizier te krijgen. De Blaisantvest vormde eerst de noordwestergrens met het klooster van de Fraters van de Derde Orde, daarna met het Karthuizerklooster van het Meerhem, om later een stadsgrens te worden. Het was een muur van zand, zonder enig uitzicht noch kijkgat. Ook deze benaming kan, van latere datum als "Blandinium" echter, ontstaan zijn uit het woord "blenden". De Gentenaars waren nog niet zo ver mis, toen ze spraken van de "Plezante Veste". Zij, die *niet* alles weten, noch gehoord, noch *gezien* hebben zijn wel de blijdsten in dit tranendal! Een "briel" zal oorspronkelijk een plaats geweest zijn, afgesloten door water, bomen en struiken, hetgeen uitzicht doch eveneens inkijk toeliet, zodat ze zeer geschikt was voor het houden van dieren. Volgens Dr. M. Gysseling was de Groene Briel te Gent, het geheel van meersen in de bocht van de Lieve waarop de paarden graasden die behoorden bij 's-Gravensteen. Een burcht was een woning, die boven haar omheining uitstak, zodat men ze van op afstand kon zien, terwijl de bewoners zelf van daar uit een onbelemmerd vergezicht hadden, uit een tijd dat de meeste huizen slechts een gelijkvloers bezaten.

De tweede groep volgelingen zal onder leiding van Amandus zelf of reeds met Florbertus aan kop (Amandus nam immers ontslag als Bisschop, om zich van dan af nog enkel met het stichten van kloosters en het bouwen van kerken onledig te houden.) de berg afgezakt zijn tot de plaats, die reeds Gan(dt) werd geheten. Ik bevestig hierbij hetgeen ik geschreven heb over Gan(dt) (zie blz. 233, jaargang 1989 van de Ghendtsche Tydinghen) met de opmerking echter, dat ik toen nog niet wist, wat het achtervoëgsel "da" in *Ganda* betekende! Ik maak van de gelegenheid gebruik om nog op te merken, dat het te Brugge was, dat de naam "Gent" voor het eerst werd neergeschreven. "Da" is het positieve of actieve deel, van een groter geheel, dat in twee werd gedeeld! "*Da*" (Russisch) = ja of het positieve antwoord, tegenover "njet" (Russisch) = nee of het negatieve antwoord. Iedere *daad* is het actieve deel van een handeling en wordt steeds door een beslissing voorafgegaan. Onze kat waagt nooit een sprong zonder eerst te overwegen! "*Dada*" zegt men spontaan tegen het kind, dat van een passieve naar een actieve toestand overgaat: dat ontwaakt, dat vertrekt, dat aankomt! *Daar*, *dan* en *dat* verwijzen zeer positief naar respectievelijk een plaats, een moment, een voorwerp. De *dag* werd geschapen om actief bezig te zijn. De dakloze zal wel weten, hoe positief een *dak* boven het hoofd wel is! In het *dal* hadden, vóór het bestaan van koning auto, alle activiteiten plaats. De berg was de plaats voor ontspanning en rust. De *dam* houdt positief het water tegen. De *dar* is de positieve verwekker van het bijenleven. *Ganda*, dat was

oorspronkelijk de groep volgelingen van Amandus, die zich *daadwerkelijk*, positief en actief met alle *daden* van bestuur moest bezighouden. Ganda was gesticht! Ja, te Gan(dt) daar was werkelijk iets gaande... In dit licht versta ik: "Blandinium in castro Gandavo" uit de "Suppletio Milonis" als de afhankelijkheid en noodzakelijke onderwerping aan Ganda, het gezaghebbend orgaan, voor alle zaken die het bestuur van onze streek betroffen. Ghandhethion uit 793 (na de dood van de H. Amandus) waar de rivieren Waal en Linge *uit* elkaar gaan, dat waren misschien oudgedienden van Ganda!

Om het heuglijke feit van de stichting van Blandinium te herdenken en terzelfdertijd om zich van het allernoodzakelijkste te voorzien zal, in het begin althans, een jaarlijkse processie de Blandijnberg zijn afgedaald tot de Kalandenberg. Een kalender is een gedateerde lijst van de feestdagen, welke voor een bepaald jaar zijn voorzien. Een "kaland" of een klant is iemand die meermaals naar een zelfde plaats terugkeert om van iemand anders goederen of diensten te bekomen. De bewoners van de Blandijnberg daalden eveneens af tot de Kalandenberg om nieuwe volgelingen aan te werven. De meeste kandidaten kwamen te voet. Sommigen kwamen per boot. Enkelen kwamen te paard. Niemand had echter een retourbiljet op zak! Dra zal het gerucht de ronde hebben gedaan, dat men zich aldaar, jaarlijks op vaste datum voor een *bagatel* een paard kon aanschaffen. Dat zou het prille begin in deze omgeving van de heden folkloristisch geworden Negenmeimarkt van Sint-Amandsberg, kunnen geweest zijn. Volgens sommigen zou Bagatten(straat) voortkomen van "pagatten", wat dan weer volgens anderen iets met het berijden of het stallen van het paard te maken heeft. Dr. M. Gysseling zoekt het begin van de "bamisfoor" op de Kalandenberg! Savaan(straat) zou kunnen afgeleid zijn van "savonner", de plaats waar men zich ging wassen na een lange vermoeiende reis. De Paddenhoek doet mij denken aan de verzamelplaats van de voetgangers, die zich gelijk de padden langs het pad voortbewogen in tegenstelling tot de ruiters, die hooggezet op het paard aankwamen. De Magelein(straat) doet mij denken aan "mageleien", dat waren maagdelijke jongelingen. Hetgeen als een kruisweg was begonnen zal weldra tot één grote kermis zijn geëvolueerd en men zal naar nog meer ruimte uitgekeken hebben: de Wijdenaard. De geschiedenis van de Wijdenaard (het huidig Bisdomplein en ruime omgeving) toont gelijkenissen met deze van de kip en het ei! Wat was aldaar het eerst: een malse weide in het overstromingsgebied van de Reep; een wijde (uitgestrekte) aanlegplaats of de plaats waar de nieuwelingen werden ingewijd?...

Mijn antwoord op de vooraan gestelde vraag luidt: Na zijn waarschijnlijk herhaald falen, is Amandus om hulp en raad gegaan bij de Vorst en tot bij de Paus te Rome. Hij is teruggekeerd en heeft de zaak op een nieuwe manier heraanpakkt, ditmaal volgens de oude Romeinse leuze: "Verdeel en heers!". De twee instellingen zijn meer en meer verdeeld geraakt en hebben gebekvecht gelijk echte gezusters! Zij hebben om het meest getracht te heersen!... Ten teken van onderwerping aan de Paus van Rome heeft Amandus al zijn stichtingen aan de

H. Petrus en sommige eveneens aan de H. Paulus toegewijd. Deze twee heiligen stonden aan de wieg van de Katholieke Kerk. In de omgeving van Gent leeft nog de uitdrukking: "Sinte Pieter bovenop ons Here"; hetgeen betekent, dat men eerst het beste (ons Heer zelf) heeft ontvangen om zich vervolgens met het mindere (de H. Petrus) te moeten tevreden stellen. De Blandijnberg was eerst aan Christus en het Kruis toegewijd om vervolgens aan de H. Petrus te worden toegewijd. Toen de Bavelingen de kerk naast de Sint-Baafsabdij de naam gegeven hebben van H. Kerstkerk, hebben zij voorzeker willen verkondigen, dat ook zij aan de kerstening van onze gewesten hebben meegewerkt. Met het stichten van de Sint-Janskerk hebben de Pieterlingen hun stichter Johannes in het volle daglicht willen plaatsen. De beide instellingen ondergingen verscheidene hervormingen. Blandinium werd de Sint-Pietersabdij. Ganda werd de Sint-Baafsabdij en alle taken van bestuur werden haar ontfutseld. Toen Keizer Karel in 1540 bevel gaf deze abdij ten gronde af te breken, zal hij voorzeker nog een late vijand en mededinger herkend hebben in deze eens zo machtige abdij!...

BIBLIOGRAFIE

- "Ganda, Gent... De kleine man zegt er het zijne van!" door Suzanne Janssens, in: "Ghendtsche Tydinghen", jaargang 1989 nr. 4, blz. 233.
- "Gent en de Moere" door Suzanne Janssens, in: "Ghendtsche Tydinghen", jaargang 1997 nr. 5, blz. 285.
- "Het Zieklien" door Suzanne Janssens, in: "Ghendtsche Tydinghen", jaargang 1992 nr. 4, blz. 234.
- "Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, 's Gravenhage, 1885.
- "Over de stichting en de vroegste geschiedenis van de Sint-Pieters- en de Sint-Baafsabdij te Gent" door A. Verhulst, in: "Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" nieuwe reeks - deel VII 1953, Gent.
- "Uit de vroege geschiedenis van Gent en de Oost-Oudburg" door Maurits Gysseling, in: "De Oost-Oudburg", jaarboek XXIII, 1986.

Suzanne JANSSENS

15.9.1997

MEDEDELING

Ons lid, de heer Rudy van Elslande, Hoofddocent Antiekhandelopleiding zal op 4 juni 1998 een voordracht houden over **Valerius De Saedeleer en de Latemse School**.

Dit zal plaatsgrijpen om 19.30u. in de lokalen van CEMOV, Wijngaardveld 9 te 9300 Aalst. Deze lokalen werden gratis ter beschikking gesteld door de heer Verzele, Directeur van deze instelling. Op Afrit Aalst staat Wijngaardveld aangeduid.